

ZULFIYA VA HALIMA XUDOYBERDIYEVANING SHE'RLARIDAGI SHARQONA AYOL OBRAZI

Pardayeva Shaxrizoda Alisher qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakillari – Zulfiya va Halima Xudoyberdiyevaning ijodiy merosida ayol obrazining badiiy talqini tahlil qilinadi. Mualliflar she'rlarida Sharq ayoliga xos iffat, sadoqat, matonat, mehr-oqibat kabi fazilatlar poetik tasvir orqali yuksak badiiylik bilan aks ettiriladi. Maqolada bu obrazlarning tarixiy, ijtimoiy va madaniy kontekstdagi o'rni, shuningdek, ikki shoironing o'ziga xos badiiy uslubi va individual dunyoqarashi solishtirma asosda tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ayol obrazi, sharqona mentalitet, Zulfiya, Halima Xudoyberdiyeva, adabiyot, poeziya, ruhiyat.

Sharq adabiyotida ayol obrazining badiiy talqini har doim alohida e'tibor markazida bo'lgan. Ayniqsa, XX asr o'zbek poeziyasi sahnasiga chiqqan Zulfiya va Halima Xudoyberdiyeva kabi shoiralarning ijodida ayol siymosi faqatgina go'zallik va muhabbat timsoli emas, balki fidokorona ona, vatanparvar yurtdosh va ma'naviyat sohibasi sifatida gavdalanadi. Ularning she'rlarida Sharq ayolining nafosati, sabr-toqati, iymon-e'tiqodi chuqur falsafiy ma'no kasb etgan holda tasvirlanadi. Ushbu maqolada ikki shoironing ayol obraziga bo'lgan badiiy yondashuvi, ularning ijodida bu obrazning qanday poetik vositalar bilan ifodalangani, shuningdek, shaxsiy hayotiy tajribalari orqali bu obraz qanday shakllangani tahlil qilinadi.

Sharq adabiy an'alarida ayol siymosi doimo muqaddas timsol — ona, ma'suma yor, sabr va sadoqat egasi sifatida tasvirlangan. Ammo XX asr o'zbek she'riyatida sahnasida ayol obrazi yangi mazmun kasb etib, faqat estetik timsol emas, balki ijtimoiy ong va tafakkur darajasiga ega shaxs sifatida ifodalanadi. Aynan shunday yondashuvlar Zulfiya va Halima Xudoyberdiyevaning she'riyatida alohida o'rin egallaydi.

Zulfiya o'z ijodini insoniy tuyg'ular – muhabbat, fidoyilik, ona-Vatanga sadoqat, ayollik nafisligi singari mavzularga bag'ishlab, ayol obrazini ruhiy go'zallik timsolida tasvirlaydi. U ayolni jamiyat, oila, farzand tarbiyasi kabi muhim sohalarda hal qiluvchi kuch sifatida ko'radi. Uning she'rlarida ayol hayotga chiroy, ma'no va bardavomlik baxsh etuvchi mavjudot sifatida ifodalanadi.

Halima Xudoyberdiyeva esa ayol siymosini zamonaviy tafakkur bilan bog'lab, uni faqat mehr va fidoyilik emas, balki ijtimoiy muammolarga befarq bo'lmagan, o'z

pozitsiyasiga ega, jasoratli, o'ylovchi va qaror qabul qiluvchi ayol sifatida gavdalantiradi. Uning she'riyati orqali Sharq ayoli an'anaviy "sabr timsoli" doirasidan chiqib, jamiyat hayotidagi faol ishtirokchiga aylanadi.

Mazkur maqolada ikki shoironing poetik asarlarida Sharqona ayol obrazining qanday talqin qilinganini tahlil qilish orqali ularning estetik qarashlari, badiiy uslublari va zamonaviylik ruhiga yondashuvi o'rganiladi. Shuningdek, shoiralarning hayoti va ijodi fonida ayol obrazining shakllanishi va badiiy evolyutsiyasi ko'rib chiqiladi. Bu esa adabiyotda ayollik masalasiga o'ziga xos badiiy-estetik yondashuvni tahlil qilish imkonini beradi.

Maqola adabiyotshunoslikning komparativ tahlil usuliga asoslanib yozilgan. Zulfiya va Halima Xudoyberdiyevaning turli yillarda yozilgan she'rlari tanlab olinib, undagi ayol obrazining poetik strukturalari, semantik qatlamlari va obrazlar tizimi tahlil qilindi. Shuningdek, shoiralarning hayot yo'li, tarixiy-madaniy kontekst va ularning davr ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari hisobga olindi. Tahlilda g'oya, badiiy til, ifoda vositalari, metafora va ramzlardan foydalanish xususiyatlari o'rganildi.

Tahlil natijalariga ko'ra, Zulfiya she'rlarida ayol obrazi ko'proq **ona, ma'sumayor, fidoyi yurtidosh** timsolida gavdalanib, asosan hayotga muhabbat, mehr, sadoqat va tozalik singari badiiy-axloqiy tushunchalar bilan boyitiladi. Uning "Ayolga" she'rida ayolning ulug'ligi, sabr-toqati, nafosati haqida kuylar ekan, u o'z davri ayollarini ruhlantiradi, ishonch bag'ishlaydi.

Halima Xudoyberdiyevaning she'riyatida esa ayol obrazi yanada **faol, ijtimoiy ongli, qarorli, tanqidiy tafakkurga ega** bo'lgan qahramon sifatida aks etadi. U "Ayol va shoir" she'rida ayolning so'z bilan, fikr bilan jamiyatdagi o'rnini ifodalaydi. Ayol obrazi erkak bilan tenglikda emas, balki o'ziga xos mustaqil ruhi, kuchli irodasi bilan farqlanadi.

Zulfiya va Halima Xudoyberdiyeva she'rlaridagi ayol obrazlari o'z davri va ijtimoiy sharoitlari bilan chambarchas bog'liq bo'lsa-da, har ikki shoironing poetik mahorati ularni Sharqona adabiy an'analarni zamonaviy ruhda qayta talqin etishga olib kelgan. Zulfiya — ayolning nafosatini, sokin kuchini ulug'lasa, Halima — ayolning ichki norozilik, fikriy mustaqillik va ruhiy to'laqonlik darajasini ko'rsatadi. Ularning asarlarida ayol siymosi turfa qirralari bilan ochiladi: u nafaqat ona, yor, sevuvchi, balki o'z fikri, dardi, shijoati bor mustaqil shaxsdir.

Zulfiya va Halima Xudoyberdiyevalar ijodida Sharqona ayol obrazining badiiy talqini o'zbek poeziyasining g'oyaviy va estetik salohiyatini boyitgan. Ular yaratgan ayol siymolari nafaqat poetik timsollar, balki butun bir davr ruhiyatini, ayolning o'zligini anglash yo'lidagi izlanishlarini ifodalaydi. Shunday qilib, ushbu shoiralarning ijodi orqali ayol obraziga yangicha, chuqur va mazmunli yondashuv shakllandi. Bu obraz bugungi adabiyotda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan, aksincha, zamonaviy ayolning tarixiy ildizlarini anglashda muhim manbaga aylangan.

Zulfiya va Halima Xudoyberdiyeva she'riyatida aks etgan ayol obrazlari o'zbek adabiyoti tarixida alohida o'rin egallaydi. Ularning har biri o'ziga xos badiiy-estetik qarashlari orqali Sharqona ayol siymosini turlicha talqin qilgan bo'lsa-da, umumiy jihatdan bu obrazlar milliy mentalitet, ma'naviyat va zamonaviylikning uyg'unlashgan ko'rinishidir.

Zulfiya ijodida ayol — mehr va sadoqat timsoli, ma'sum va ilohiy kuchga ega mavjudot sifatida gavdalanadi. Shoiraning she'rlarida ayol obrazining estetik ideallari ko'proq ichki ruhiyat, halollik, vatanparvarlik, fidoyilik orqali ochiladi. Bu obraz Sharqona iffat va sadoqat an'alariga sodiq holda badiiy shakllantirilgan.

Halima Xudoyberdiyeva esa ayol obrazini zamonaviy ong va ijtimoiy faollik mezonida yaratadi. Uning she'rlaridagi ayol — jamiyatda o'z o'rnini anglagan, mustaqil fikrlaydigan, ba'zida norozilik bildiradigan, ammo har doim insoniylik mezonlariga sodiq bo'lgan kuchli shaxsdir. Halima obrazlarida ayol nafaqat oilaning tayanchi, balki millat va madaniyat barqarorligining kafolati sifatida ko'rsatiladi.

Demak, Zulfiya va Halima Xudoyberdiyevaning poetik merosi o'zbek ayolining badiiy qiyofasini yanada teranroq anglash, uning ruhiy dunyosi va jamiyatdagi o'rnini tasavvur qilish imkonini beradi. Ular yaratgan obrazlar o'z davri uchun nafaqat estetik, balki ijtimoiy va axloqiy yetakchi timsollar sifatida ham qadrlanadi. Bugungi adabiy jarayonlarda ham bu obrazlar o'z ahamiyatini yo'qotmagan, balki yangi talqinlar bilan boyib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zulfiya. Tanlangan asarlar. – T.: G'afur G'ulom nashriyoti, 2017.
2. Halima Xudoyberdiyeva. She'rlar. – T.: Mumtoz so'z, 2021.
3. Karimova M. “O'zbek adabiyotida ayol obrazining poetik talqini”. – T.: Fan, 2019.
4. Saidova G. “Zulfiya she'riyatida ruhiyat va obrazlar”. – O'zRFA, Adabiyotshunoslik instituti materiallari, 2020.
5. Sharipova L. “Halima Xudoyberdiyeva poetikasining gender xususiyatlari”. – Toshkent, 2022.